MIRCEA HORIA SIMIONESCU

„Ingeniosul bine temperat"

Desigur, nu Mircea Horia Simionescu a descoperit că numele au, valoare caracterologică, şi că, în nume, se ascunde o comedie umană la fel de vastă şi de profundă ca aceea a lui Theophrast sau La Bruyere. Dar el a avut, primul, ideea să tragă de aici toate consecinţele şi să scrie un ***Dicţionar onomastic*** pe de-a-ntregul fictiv, un fals tratat despre nume, un **Pseudokineghetikos** pe o temă nouă. Este,, la mijloc, un joc superior, o dovadă de ingeniozitate, dar nu numai atît: orice joc, şi mai cu seamă acela literar, presupune ingenuitate, fantezie, graţie. La un moment dat ni se face chiar o teorie a jocului: *„Jocul este obiectivarea în lucruri mărunte şi în raporturi fără pretenţii, şi tocmai de aceea desăvîrşită, a setei noastre de absolut, de libertate. Te poţi juca singur şi jocul ideal este, de fapt, cel singular... A te juca înseamnă a te expune generos ordinii obiectelor, a învăţa cuminţenia şi înţelepciunea lor, a sărbători, suficient de acaparat, destul de detaşat, sufletul lor pur, aşezîndu-te între ele nu ca un contabil, nici ca un precupeţ de rînd, [1]ci ca un ax de scrînciob în jurul căruia obiectele zboară şi se desăvîrşesc prin ameţitoare, infinite rotiri".*

Dar jocul cu numele? Autorul ***Dicţionarului*** îl defineşte el însuşi într-un dialog imaginar de o factură aproape călinesciană: *„- Nu înţeleg de ce pui nume unor javre urîte şi nu găseşti cuvinte plăcute care să desemneze frunzele, florile, fructele, fluturii... Numele este primul instrument cu care cercetăm universul (...)*

\- E, într-adevăr, o întrebare. In ce priveşte, florile însă, n-ai dreptate: ele au nume atît de variate şi de frumoase, că încercarea mea de-a face noi desemnări mi-ar părea o impietate. Frunzelor nu le-am pus nume. Ar fi şi foarte greu. Ar fi nevoie de cîte un dicţionar pentru fiecare pom, cel puţin un caiet pentru această iederă aşternută pe zid. Fluturilor m-am gîndit de mult să le dau nume şi am şi încercat. Ce părere ai?: FJoriaskis, Bragelonis, Terramagnis, Ferilochis, Alis, Metagalis, Supraferis etc.

- Frumos. Obiecţia mea ar fi că prea seamănă, prin derivare, cu numirile latineşti şi că n-are rost să le termini pe toate în - is... Iţi spune ceva acest ***is?***

- Evident. Sînt colecţionar de fluturi, îmi place să admir adesea insectarele... In asemenea momente de încintare m-am surprins că adresez fluturilor mei nume de mîngîiere. Toate se terminau în ***is.*** *în cele din urmă am găsit explicaţia: comun tuturor minunilor mele era acul care le împungea toracele, ac rece şi sclipitor, metal criminal...*

Acul poate fi exprimabil în lumea numelor numai prin două litere: IS. Iată, aşadar, ce simplu era..."

Dicţionarul onomastic ar fi, prin urmare, operă de reflecţie morală şi de literatură, mai liber decît eseul şi fără pretenţie ştiinţifică, descriind, sub bolta numelor, virtuţi şi vicii, caractere, atitudini, deprinderi şi ticuri, însuşiri fizice, temperamente şi maladii spirituale. Mai mult decît atît. Daţi-mi un nume şi vă reconstruiesc universul, ar putea spune autorul. Fiecare nume are o semnificaţie, care depinde de acela care o caută, aşa cum fiecare lucru are una; imaginară, semnificaţia devine reală prin logica internă a reconstrucţiei noastre. La un capăt, jocul de-a numele este jocul de-a poezia, fiindcă ce este poezia dacă nu o încercare de a numi? ***Dicţionarul*** *onomastic* înfăţişează, într-o formă originală, condiţia însăşi a literaturii. Un dicţionar nu se citeşte, ci se consultă, ne sugerează autorul: el este un muzeu prin care, dacă treci o singură dată, rişti să nu vezi mare lucru. Firul conducător, tema secretă, nu se lasă prinse decît mai tîrziu.

In cele din urmă ne interesează tehnica inefabilă a acestei cărţi surprinzătoare sau, mai simplu, mijloacele literare ale autorului. Ele sînt excepţionale şi de o gamă foarte variată. In partea de jos a gamei (dacă ignorăm calamburul facil, inevitabilul calambur), găsim portretul direct, descripţia, din care se înalţă însă mereu aburul unor sugestii nesfîrşite.

„ CELINE? Subţirime anatomică de filigran, mîini foarte albe şi reci (semn al melancoliei), nasul ascuţit şi ridicat, trăsătură a caracterelor veninoase. Femeile lui Jean Francois de Froy, din acest aluat, caută umbra copacilor rămuroşi, mîngîierile întîrziate şi indecise, jocurile prudente, lucide. Alcoolul, cafeaua, tutunul, emoţiile, ceaiul, condimentele prăfuite sînt duşmani organici ai fiziologiei sale economice. Celine trăieşte noutăţile numai în doze homeopatice şi e, întotdeauna', suferindă de prea ampla recepţie a mişcării. Cu o astfel de organizaţie, Celine supravieţuieşte numai în apropierea clavecinului, harpei, pastelurilor fine, broderiei, vaselor de porţelan, rondelului".

Asociaţia subtilă, livrescă, nu lipseşte şi cutare nume are însuşirile muzicalului Fuchs al lui Urmuz:

„ BENEDIK. Ca o albină tăvălită într-o grămadă de ipsos, straniul Benedik iese din muzica prăfuită a lui Hindemith, tremurător şi ireal".

Foarte frecventă şi fină e viziunea plastică.

„ALEFTINA. Feminitatea ei bolnăvicioasă... O Aleftină revine aproape întotdeauna în portretele lui Modigliani".

„ GIOVANNINA. Fibroasă ca unele femei ale lui Picasso ".

Iată şi căderea în micul fantastic, graţios şi decorativ:

„DUIL1U. Curcubeul, ieri spre prînz, a devenit cuvertură din cea mai fluentă reţea textilă. Avionul Sabena care trecea spre Orient s-a încurcat în culorile lui şi s-a zbătut zbîrnîind mai bine de un sfert de oră ".

Alteori, ironia subţire:

„ALEX. Cărarea din mijlocul corpului atîrnă ca o aţă nevăzută ca să-i ţină ridicat nasul. Tipul masculului imberb".

„ADRIAN. Nume frumos, elastic, bărbătesc, evocator de imperii apuse, purtabil ca o sandală".

Ori sarcasmul, şi atunci numele e tradus printr-o imagine deformantă, caricaturală, grotescă.

„GONDRIL. Suavă şi sadică asemenea unui gîndac zimţat, burghiu de cadavre".

De aici pînă la Urmuz nu mai este decît un pas:

*„AZDRUBANIPAL. Un om vechi, ascuns sub jambiere, mănuşi, ochelari, favoriţi, umbrelă. Vizita locurile retrase, cartierele ruinelor, căutînd în lumea aceasta începutul singurătăţii absolute din altă lume. In ultimii ani slăbise atît de mult, încît poalele pardesiului său, fluturînd, îl dezechilibrau ca pe un albatros tălpile. Nu l-am mai văzut. Probabil că, pe cînd făcea una din plimbările sale singuratice, o forţă cerească, avînd nevoie de arhivar, l-a tras către ea cu acea pompă aspiratoare din aur cu care se cheamă la cer sfinţii (Werner Lotte: **Apeductul şi Penducului)**".*

Se observă referinţa de imaginaţie.

O plăcere a lui Mircea Horia Simionescu este de a inventa referinţe: nu cu ştiinţa perfidă şi savantă cu care Borges induce în eroare pe toată lumea, dar tot ca o formă de joc. Autorii şi operele, tratatele, romanele, eseurile, aforismele citate sînt parodice: un H. Thindham cu **Elocuţiuni şi elucubraţiuni,** un Anatole Franz, un Hans Piatigorski-Colet, un Lucas' Batraccioli, autorul **Istoriei Aloisilor,** o Myra Sudd şi alţii. Se întocmeşte chiar şi un **Appendix Robby** (după **Appendix Probi)** în care numele sînt întoarse la forma lor corectă: Agamemnon non Abarnemnon, Augustin non Aspirin, Britannicus non Bretellicus, Carlotina non Carolina, Decebal non Decimal etc. Sub toate acestea se ascunde mereu emoţia jocului şi a gratuităţii. Dar şi un fel de erudiţie a numelor, vînate din cărţi (chiar şi din cartea de telefon), din realitate, cu perseverenţă şi pasiune de colecţionar de timbre sau de ilustrate,' dar şi inventate: colecţionarul e, în fond, un scriitor. Numele este doar un pretext pentru a visa. în definitiv, nu nişte **Nume de locuri** declanşau fantezia lui Proust într-un capitol al romanului său? E destul să rostim un nume ca să intrăm într-o

ordine de lucruri, nouă şi misterioasă. Numele inaugurează realitatea, în acest studiu, simplul joc nu mai explică nimic. Mircea Horia Simionescu se lasă în voia imaginaţiei, legînd de un nume sau de altul evocări, povestiri şi vise. La Borges ne gîndim citind nu numai o „povestire extraordinară" ca **Norul de argint,** dar şi **Un oarecare domn** Lampedusa. **Turnurile** sau **Jocurile noastre cele pline de speranţe** ne revelă în Mircea Horia Simionescu un sentimental fantast şi candid; **Dar unde-s pedagogii de-altâ dată** sau **Dispepsii** ţin de tehnica prozei moderne care descrie mecanisme groteşti şi nu ocoleşte halucinaţia. Privit dinăuntru, universul fictiv alnumelor se dovedeşte implacabil ca orice realitate şi sfîrşitul acestei cărţi remarcabile nu poate fi decît revolta numelor contra creatorului lor. IRIMIA, supărat de portretul ce i se face, dă buzna peste autor, în camera lui de lucru, răvăşeşte fişele şi le încurcă sau le distruge, plecînd apoi ca o furtună şi izbind în urma lui uşa.

(Contemporanul, nr. 48, 1969)

„îngerul cu şorţ de bucătărie"

Pe la sfîrşitul anilor '60, cînd mai făceam naveta de la Cîmpina, unde locuiam, le Bucureşti, l-am cunoscut întîmplător pe Mircea Horia Simionescu. Veneam la Universitate, ca să-mi ţin seminarele, de două ori pe săptămînă, lunea şi marţea. Reuşisem sâ-mi strîng toate cele vreo douăzeci de ore în aceste zile, cînd predam de la şapte şi jumătate dimineaţa la şase seara. Aveam o scurtă pauză la prînz, între unu şi jumătate şi două, în care trebuia să mănînc şi să-mi trag, cum se spune, sufletul. Descoperisem" pe strada Academiei, la cîţiva paşi de Facultatea de Filologie, un lactobar liniştit şi foarte ieftin. Cu puţini lei, mîncam o pereche de ochiuri şi o porţie de brînză de vaci cu smîntînă şi mămăligă. Acolo l-am întîlniî pe autorul *Ingeniosului bine temperat,* cum se intitula recenta lui carte de debut, despre care scrisesem o cronică favorabilă, deşi nu ştiu cît de receptivă la formula ei absolut surprinzătoare. Era un bărbat impozant, elegant, cu o figură extrem de expresivă. Am aflat că lucra alături, la Comitetul Central. Era un fel de şef de cabinet al lui Popescu-Dumnezeu. Prezenţa lui în lactobar nu mă mira mai puţin decît tipul literaturii pe care o scria acest înalt funcţionar al secţiei culturale a P.C.R. Epoca era una de destindere ideologică, dar îmi venea greu să înţeleg cum mergeau laolaltă bizara proză din ***Dicţionarul onomastic*** cu limba de lemn a discursurilor pentru secretariatul CC. Am început prin a-1 întreba pe Mircea Horia Simionescu de ce preferă popularul local unde şedeam

alături bufetului din incinta *CC,* pe care îl bănuiam mai bine aprovizionat. *„îmi stă mîncarea în gît de cite ori mă aflu în tovărăşia celor mai mulţi de 'acolo",* mi-a răspuns el *cu* francheţe. Cum de nu-i stătea literatura în gît în condiţiile slujbei pe care o făcea, n-am îndrăznit să-1 întreb, nici atunci, nici mai tîrziu, cînd el demisionase şi relaţia noastră putea fi considerată aproape amicală.

în povestea titulară din ***îngerul cu şorţ*** *de* ***bucătărie,*** care mi-a plăcut şi cel mai mult din toate cele şapte din cuprinsul culegerii, M.H. Simionescu se referă el însuşi, cu ua umor care nu ocoleşte sarcasmul, la experienţele funcţionarului cultural din anii '6Q. O explicaţie propriu-zisă nu există nici acum. S-ar părea că n-avem altceva mai bun de făcut decît să ne imaginăm că destinul ne rezervă tot soiul de surprize şi că, dacă din grefierul Curţii de Casaţie a ieşit Urmuz, nu este nici un temei să refuzăm şefului de cabinet al secretarului cu propaganda al CC. al P.C.R. dreptul de a deveni unul dintre cei mai puţin ortodocşi scriitori contemporani, insotitînd tematic şi artistic romanul românesc, parcă dinadins împotriva tuturor regulilor-şi normelor pe care PCR le recomanda.

Povestirile din culegere sînt în aceeaşi manieră ironică, fantezistă, nabokoviană şi livrescă pe care i-o ştim Iui M.H. Simionescu de la debutul lui. Elementul comun cel mai frapant este aspectul lor metaliterar. Fără excepţie, aceste povestiri îşi pun în scenă propria condiţie. întreaga proză a lui M.H. Simionescu, în definitiv, ţine de metaliteratură. Prozatorii optzecişti au descoperit în el pe unul din marii precursori. Alături de Radu Petrescu şi, în mai mică măsură, de Costache Olăreanu, Tudor Ţopa, Alexandru George, autorul *Ingeniosului bine temperat* a reprezentat modelul pentru proza tînără din deceniul trecut. Zece ani mai devreme, cînd modelele active erau Preda ori Buzura, M.H. Simionescu era tratat cu o politicoasă rezervă de către critici, care vedeau în el un autor netăgăduit original şi inteligent, dar marginal. Intrarea lui M.H. Simionescu în prima linie nu s-a putut realiza decît prin schimbarea paradigmei literare. După o sută de ani de ficţiune realistă şi puternic referenţială, întoarcerea prozei asupra ei înseşi (mijloace, stil, text) a împins în umbră tehnicile prea transparente care o dominaseră, ca şi construcţia în scară, „temporală", a povestirii sau a romanului, redescoperind hibridul sofisticat care a fost proza romantică, nonfictivă prin excelenţă, memorialistică, epistolară şi eseistică, Negruzzi şi Ghica se numără printre prozatorii cei mai citaţi de către M.H. Simionescu, împreună cu aşii francezi ai structuralismului şi ai metaliteraturii, de la Ricardou la Genette. Pentru cititorul de romane, acela de care vorbeşte Thibaudet, noua-vechea proză postmodernă este o simplă aiureală.

lipsită de un fir epic limpede, amestecînd planurile şi perspectivele, căzînd prea uşor în comic (mai ales de situaţie şi de limbaj), cultivînd derizoriul propriei fantezii şi construcţii, impregnînd memoria de bizare fantasmagorii şi transformînd orice ficţiune într-o amintire personală precis documentată.

Nivelul de conştiinţă de sine, dacă-1 pot numi aşa, al acestei proze n-a fost niciodată atins mar înainte. Romanul realist n-avea aproape deloc această conştiinţă. Acum vreo două decenii, Dana Dumitriu a încercat să alcătuiască o antologie a opiniilor despre roman formulate de romancierii noştri interbelici. A trebuit să renunţe, din cauză că (onoare unor excepţii precum Camil Petrescu ori Mircea Eliade) marea majoritate a romancierilor dovedeau o gîndire artistică rudimentară şi antologia ar fi cuprins doar plicticoase locuri comune. Din proza lui M.H. Simionescu şi a emulilor săi poţi oricînd extrage opinii precum cele căutate zadarnic de Dana Dumitriu în altă epocă şi în alt tip de proză. Artistul poartă şorţul ucenicului într-ale literaturii. Povestirea ***Starea*** *de* ***fapt şi trecerea ei*** *pe* ***curat*** este, de exemplu, un adevărat inventar al acestor opinii, cu ajutorul cărora putem caracteriza perfect proza autorului. La paginile 36-39 şi apoi 43 ni se oferă pe tavă elementele definirii ei: valoarea detaliului derizoriu, labirintul şi lipsa coordonatelor, parantezele, dezordinea aparentă etc. Eseismul structural îşi îndulceşte ariditatea teoretică prin ironie, prin acea vervă glumeaţă care face hapul mai puţin amar, cum zicea Kogălniceanu (şi el, mare maestru de ceremonii al acestui fel de povestire), şi deopotrivă printr-o *mise-en-scene* de tip teatral, care stă la originea metaliterarului. Nu avem nici povestire, nici roman la M.H. Simionescu în absenţa intrării în scenă a autorului însuşi şi a regiei la care el recurge ca să ne tulbure dulcele somn al ficţiunii. George Pelimon, alter-ego-ul său de la ***Nesfîrşitele primejdii*** încoace, îşi divulgă personalitatea ternară, dînd la iveală, într-o povestire absolut senzaţională intitulată ***Repetatele înfrîngeri ale domnilor D'Âubusson,*** trei persoane care-1 locuiesc în acelaşi timp, cu biografii distincte şi cu firi opuse. E mai mult decît ludic ori parodic. E un nou chip de-a concepe literatura.

Ce va urma? Eu cred că, parcă puţintel plictisit el însuşi, de atîta *literatură a literaturii,* cu sosii, intertexte şi puneri în abis, M.H. Simionescu va scrie de aici încolo mai ales memorialistică. Desigur, rezervîndu-şi plăcerea de a mai trage cîte un burete peste graniţa dintre ficţiunea literară şi realitatea biografică. Tot aşa cum fac şi C. Ţoiu, şi Alexandru George, şi Radu Cosaşu şi alţii. E, după toate semnele, moda acestui *fin du sfecle* literar în România.

(România literară, nr. 19, 1993)